

доцент Н.Шушляннікова
Т.Левакіна,
магістрант факультету
філології та журналістики

“ХЕРСОНСЬКИЙ ПЕРІОД” У СВИТОГЛЯДНО-ТВОРЧІЙ ЕВОЛЮЦІЇ МИКОЛИ ЧЕРНЯВСЬКОГО

Микола Чернявський є представником старшої генерації письменників “Розстріляного Відродження”. Він належить до тих творчих особистостей, які були “зв’язуючою ланкою” між цією добою та “Срібним віком” української літератури. Півстоліття письменник невтомно працював на ниві рідної культури, зазнавши і злетів, і падінь, іноді зрікаючись себе, але не ідеалів патріотизму й гуманізму, якими осяяна вся його поезія.

М.Чернявський увійшов у літературу наприкінці ХІХ ст. (перша поетична збірка “Пісні кохання” опублікована у 1895 р.). Прагнучи визначити естетичні засади та суспільні уподобання поета, не можна ігнорувати вплив революційних зрушень початку ХХ ст. на культурне, а відтак і літературне життя не лише Росії, а й всього світу.

Так, в 1901 року Чернявський, переїхавши до Чернігова, близько знайомиться з М Коцюбинським та Б.Грінченком. У той час українська громадськість перебувала під враженням брошури М.Махновського “Самостійна Україна” (Львів, 1900). Яка стала програмним документом новоутвореної Революційної української партії (РУП), одним з організаторів якої був Б.Грінченко. Невідомо достеменно, чи належав М.Чернявський до утвореного 1896 р. політичного товариства “Молода Україна”, членами якого були М.Міхновський, М.Коцюбинський, Б.Грінченко, але поза сумнівом, знав про його існування. В цей час М.Чернявський пише вірші “Українофіли”, “Гімн матненосців”, які свідчать про його більшу прихильність до еволюційного, ніж революційного шляху національного

відродження України. Навіть вітаючи революції (1905–1907 рр., потім – Лютневу – 1917 р.), він пророчо застерігає від “червоного хмелю”, “Бо люд з крові п'яніє [4].

І.Франко, що рецензував перші поетичні збірки М.Чернявського, відзначав його “гарний талант”, хоча й зауважував деяку “монотонність” віршових циклів (щоправда, це пояснюється природно – молодістю поета, його пошуками своєї стежки в творчості). Дослідник виражає надію, що муза допоможе молодому поетові вирватися з темного, тупого окола буденщини, “знайти досить світла, простору і свіжих вражень, щоб міг розвинутися вповні його гарний талант”. Тональність віршів М.Чернявського, на думку І.Франка, м’яка і ніжна, у його уяві більше місця займають явища природи, ніж людські взаємини. В коментарі до вірша “Я жив свій вік без заохоти...” дослідник висловлює здогад, що авторові, незважаючи на молоді літа, несолодко жилося, проте “його обурення трохи пересолене, його докори надто загальні, фразеологічні, а аскетична моралізація якось не до ладу пливе з його молодих уст”. Найвище дослідник оцінює поетичні мініатюри М.Чернявського, але вважає, що “зібрані разом вони тратять значну часть своєї сили” і здаються монотонними. Причину цього критик вбачає у надмірній “гладкості” форми. Завершується рецензія Івана Франка такими побажаннями молодому поетові: “Більше концентрації, більше інтенсивності чуття і більше конкретних, пластичних образів...”[2].

Миколу Чернявського (як і Олександра Олеся) звинувачували в “неспроможності побачити суспільні сили, що здатні здійснити демократичні ідеали” через те, що поет, співчутливо сприймаючи перші демократичні революції, зовсім інакше поставився до Жовтневого перевороту.

В 1903 р. Микола Чернявський переїхав з Чернігова до Херсона і продовжив свою літературну і видавничу діяльність. Він входив до Української громади, яка існувала на той час у нашому місті, і разом з її членами А.Коношенком, Л.Василевською, Г.Коваленком-Коломацьким та ін. працював на ниві просвітництва, виступав на сцені українського

національного театру з читанням власних творів. На засадах діяльності Української громади в передреволюційні роки базувались основи українського національного руху, що починався з утворення 25 березня 1917р. просвітницького і політичного товариства “Українська хата”, яке проіснувало до 6 січня 1918 р., де активно співпрацювали М.Чернявський, І.Челюк, А.Грабенко, Н.Малеча, С.Шульгін та інші.

Цікавить той факт, що, незважаючи на специфіку південного регіону (багатонаціональний склад населення) Микола Чернявський усіляко підтримував ідею відродження, яка була оформлена в І Універсалі Центральної Ради: створення Української автономної держави у складі демократичної Росії. Його міркування з цього приводу не раз подавались на сторінках “Вістника Товариства “Українська хата”, зокрема, у статті “Україна, автономія, федерація”. Подібні ідеї відлунюють і у віршах, написаних М.Чернявським навесні 1917 р. Так, у його поезії-посланні “Привіт 1-му українському з’їздові 25 березня в Києві” зазначається:

Минулась ганебна досвітня доба;
День жданої волі і правди заходе.
Нехай же не буде між нами раба,
Нехай Україна на волю виходе
Між братні народи, як вільна сестра...[1].

Жовтень 1917-го М.Чернявський сприйняв стримано, від активної підтримки радянської влади довго утримувався. До дій більшовиків він придивлявся ретельно, зважуючи їх кроки. Зміни в сприйнятті письменником нової влади сталися протягом 1927 року. Тоді в Херсоні відбулися збори інтелігенції міста. На них виступав Микола Чернявський і закликав до співпраці з радянською владою. Це сталося через десять років після жовтневого перевороту.

“Микола Чернявський належить до тої генерації українських митців, які вже у 20-ті роки збагнули, що революційні зміни навряд чи приведуть до здійснення ідеалів суспільної справедливості, вільного розвитку

національних культур. Він, як і багато інших письменників, не змігши емігрувати чи припинити літературну діяльність, змушений був пристосовуватись до нових умов, у пошуках компромісу між “хочу” і “знаю” переживати душевне роздвоєння. Намагання М.Чернявського по-новому налагодити свою “розстроєну ліру”, відмовившись від марних мрій і керуючись “холодним розумом здійсненого”, найяскравіше виявилось у циклах віршів “На голосних просторах” і “Гіганти”, де оспівувалася “залізна хода” індустріалізації. Вони пройняті характерним для тогочасної поезії пафосом, який Б.Тиверець (Д.Загул) влучно назвав «бляшаним». Цей пафос, породжений «холодним розумом», а не щирими почуттями, не відповідав ні характерові, ні рівневі мистецького обдарування Миколи Чернявського,” – відзначають Н.Чухонцева та Л.Ярошевська [3].

У творчості Миколи Чернявського виразно помітні неоромантичні риси, і хоча деякі літературознавці причисляють його до “реалістів-традиціоналістів”, є сенс не погоджуватися з ними. Та й сам М.Чернявський визнавав себе романтиком (1924 року, будучи вже цілком зрілим митцем): “Я романтик? Безперечно.”, але водночас він підкреслював “нетрадиційний” характер свого романтизму [5].

Характерні для неоромантизму віра у можливість здійснення ідеалів свободи, демократії, гуманізму, гармонії особистого і суспільного, національного і загальнолюдського тощо, звеличення “вільного духу поета”, здатного протистояти злу, ламати “всі закони” і творити нове життя, найбільш яскраво виявилися у віршах, написаних ним до 1905 р, (“Знавці мистецтва, Соломони...”, “Я дум своїх не віддавав...”, “В глуху добу прийшлося нам жити...” та ін.) [5].

Шукаючи шляхів досягнення цих ідеалів, Чернявський захоплювався то революційно-демократичними та народницькими ідеями, то толстовством, то іншими модними філософськими вченнями. Притаманний неоромантичному світовідчуттю максималізм поєднувався у його душі з “толстовським” неприйняттям насильства як засобу “вдосконалення”

суспільства. Це яскраво виявилось у творах про революцію 1905-1907 рр., де Чернявський, з одного боку, оспівував революційну героїку, а з другою - з болем і жахом писав про кровопролиття, розгул анархії. У період реакції письменник впадає в зневіру і розпач. Лютневі події 1917 р. ненадовго відроджують революційно-романтичні мотиви у творчості Чернявського, але подальший хід історії все більше поглиблює трагізм його світовідчуття.

У часи панування тоталітарної системи письменник намагається оминати суспільно-політичні теми, але врешті-решт з-під його пера з'являються цикли віршів "Тіганти", "На голосних просторах" і окремі поезії, написані в дусі так званого "соціалістичного реалізму". Слід відзначити, що навіть у цих творах поет прославляє не "вождів", а героїчну працю простих людей. Конфлікт між омріяним "можливим" і "здійсненим" у світовідчутті та творчості письменника лишився. Чернявський так і не став "типовим представником соціалістичного реалізму".

Найхарактернішим для М.Чернявського було послідовне неприйняття будь-якого насильства, він з відразою ставиться до будь-кого, хто "кров річками проливає". Поет у циклі "Із днів журби та гніву" з болем пише про "криваве марево" війни, про марні жертви. Його антитези виразні й переконливі: "Криваво-димною манною на сході марево жахнеть... а дома – темрява страшна, народне горе глибше моря", – себто, одне обумовлене іншим. Микола Чернявський стверджує, що він – не борець, а співець, у якого – своє право і призначення.

Отже, на всіх етапах своєї світоглядно-творчої еволюції поет був співцем патріотизму і гуманізму, прагнув досягти гармонії між громадянськими й особистими почуттями і шукав найвиразніших форм для втілення своїх ідеалів, синтезуючи мистецькі здобутки різних літературних течій – мабуть тому, його поезія залишається популярною і актуальною?

Використана література:

1. М.Чернявський. Привіт 1-му українському з'їзду...// Вісник. – 1917. –

№1.

2. Франко І. Збірка творів у 50-ти т. – Київ, – 1988. – Т.38.
3. Чухонцева Н., Ярошенко Л. Мариністичні мотиви в ліриці Миколи Чернявського // Південний архів. Філологічні науки. Вип. ХІХ. – Херсон, 2002. – С.89-93.
4. Чернявський М. Поезії. – Київ, 1959.
5. Чернявський М.Ф. Твори: В 2 т. – Київ: Дніпро, 1966.